

Dr hab. prof. UW Tomasz Wójcik
Zakład Literatury XX i XXI wieku
Instytut Literatury Polskiej
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski

Opinia na temat rozprawy doktorskiej mgr. Macieja Jaworskiego
„Mit Orfeusza w literaturze polskiej XX wieku“

Obszerna (licząca ponad 400 stron – w tym prawie 350 stron tekstu) rozprawa doktorska mgr. Macieja Jaworskiego „Mit Orfeusza w literaturze polskiej XX wieku“ stanowi całościowy opis recepcji tego mitu. Całościowy w trojakim sensie: chronologicznym, genologicznym i problemowym. Po pierwsze, Autor nie tylko obejmuje swoją refleksją całe minione stulecie, ale również omawia funkcjonowanie mitu w literaturze polskiej wieku XIX (w trybie przygotowania) i pierwszych lat obecnego stulecia (w trybie dopełnienia – praktycznie do dzisiaj). Po drugie, Autor uwzględnia wszystkie rodzaje literackie: poezję, prozę (w tym eseistykę) i dramat, nie ograniczając się przy tym do lektury utworów kanonicznych, lecz poszukując obecności mitu także w tekstach mniej znanych czy wręcz nieznanymi. Z tych dwóch powodów zakres materiałowy rozprawy jest wyjątkowo rozległy. Po trzecie wreszcie, problematyka literackich świadectw i zapisów mitu Orfeusza – choć oczywiście nigdy nie może być zamknięta – zdaje się wyczerpywać opis jego najistotniejszych funkcji i znaczeń w XX-wiecznej literaturze polskiej – w istocie funkcji i znaczeń modelowych.

Jednak nie chronologia czy podział na gatunki literackie decyduje o starannie przemyślanej kompozycji rozprawy. Decyduje o niej

problematyzacja badanego materiału. Całość składa się z trzech części o różnej objętości. Krótsza część I ma charakter przygotowawczy i porządkujący. Jej przedmiotem jest w szczególności systematyzacja podstawowych pojęć i dokonanie koniecznych rozróżnień terminologicznych, wyznaczenie czasowego zakresu rozprawy oraz rozpoznanie tradycji mitu w literaturze przed rokiem 1918 (XIX wieku i modernizmu). Zasadnicze miejsce w rozprawie zajmuje obszerna (licząca mniej więcej 240 stron) część II. Zasadnicze z dwóch powodów. To właśnie w niej następuje odczytanie najważniejszych dla XX-wiecznej recepcji mitu utworów literackich. I to właśnie w tej części Autor proponuje ich problematyzację. W tym celu wpisuje rekonstrukcję recepcji mitu Orfeusza w trójkąt pojęć miłości, śmierci i sztuki. W czterech rozdziałach tej części wymienione pojęcia pojawiają się kolejno w różnych, ale zawsze odpowiednio pomyślanych konfiguracjach. Przy tym każdy z tych rozdziałów składa się z dwóch fragmentów: kontekstowego i interpretacyjnego. Wreszcie znów krótsza część III jest poświęcona – w porządku rodzajowym – tym tekstom literackim, które nie zmieściły się w części II. Całość misternie skonstruowanej rozprawy dodatkowo obramowują – oprócz Wstępu i Zakończenia – dwa fragmenty, które pełnią funkcję otwierającego i zamykającego komentarza. Ogólnie kompozycję określa na różnych jej poziomach wyraźnie widoczna zasada symetrii, co sprzyja porządkowi i przejrzystości wywodu.

Rozprawa wyróżnia się szczególnie szerokim horyzontem erudycyjnym i poznawczym. Poszukiwaniu obecności oraz interpretowaniu funkcji i znaczeń mitu Orfeusza służy rozległa literatura teoretyczna. Reprezentujące ją pozycje przynależą przy tym do różnych dziedzin humanistyki (literaturoznawstwa, antropologii, kulturoznawstwa, historii). W tym sensie za wyróżnik rozprawy można

uznać interdyscyplinarną pograniczność wobec tych dziedzin. Skale funkcjonalnie wykorzystanych przez Autora lektur (w tym w niemałej części lektur anglojęzycznych) potwierdza obszerna Bibliografia, która zajmuje prawie 30 stron. Na podkreślenie zasługuje wreszcie nienaganność stylu i rzetelna redakcja rozprawy. Zwraca również uwagę zamieszczenie w dwóch Aneksach istotnie ją uzupełniającego i wzbogacającego materiału ikonograficznego.

W konkluzji tego opisanie rozprawy doktorskiej mgr. Macieja Jaworskiego „Mit Orfeusza w literaturze polskiej XX wieku“ można tylko dodać jeszcze jedno określenie. Nie ulega wątpliwości, że zgodnie z zamysłem Autora rozprawa ta spełnia zapowiedź zawartą w jej tytule – że jest *par excellence* monografią wskazanego w nim zagadnienia.

Tomasz Wójcik

Warszawa, 4.06.2016